

УДК 81'367

*Наталія Мединська,
кандидат філологічних наук, доцент, професор,
завідувач кафедри української мови та методик викладання
Міжнародного економіко-гуманітарного
університету ім. акад. С. Дем'янчука
(м. Рівне, Україна)*

ПРОБЛЕМА ТРАНСПОЗИЦІЇ ТА АСПЕКТИ ЇЇ ВИВЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Стаття присвячена проблемі транспозиції як явища, що відображає процеси змін у функціонуванні значень слів і парадигматичних форм різних частин мови. Автор з'ясовує різні типи переходів та суперечливі погляди вчених на трактування статусу цього явища.

Ключові слова: транспозиція, ознакові слова, предикат, дієслово, іменні слова, категорія відмінка.

Статья посвящена проблеме транспозиции как явления, которое отображает процессы изменений в функционировании значений слов и парадигматических форм различных частей речи. Автор выясняет различные типы переходов и противоречивые взгляды ученых на трактовку статуса этого явления.

Ключевые слова: транспозиция, признаковые слова, предикат, глагол, именные слова, категория падежа.

The article is devoted to the problem of the transposition as a phenomenon that reflects the change processes in the functioning of word meanings and paradigmatic forms of different parts of speech. The author clarifies various types of transitions and contradictory views of scientists on the interpretation of the status of this phenomenon.

The problem the transposition is among the most controversial in modern linguistics, reflecting the different approaches of scientists to interpreting this phenomenon and different terminology designation. Some researchers (Ch. Bally) consider it as a conversion or translation (L. Tennyere) in a of parts of speech system, others – as a transformation (V. Mihirin), substitution (M. Lukin), others – as a derivation (E. Kurylowicz) and still others – as a transition of one part of speech to another (A. Bauder).

Traditionally Ukrainian linguist I.R. Vykhovanets distinguishes two types of the transposition: part (syntax) transposition and full (morphological) transposition. In addition to these levels of parts of speech transposition the scientist pointed out the semantic type acting as the final in the system of transposition processes.

Thus, transient phenomena or transposition should be classified both in terms of changing the primary function of a word to the secondary, and in the aspect of semantic changes resulting from words coining to the stem of another part of speech, and functional use in syntactic positions nominal words and adverbs in the position of predicate, noun case forms in a role of definitions and other replacements of paradigmatic forms on the formal syntax sentence caused by communicative and pragmatic guideline of the addressee in the course of speech.

Key words: *transposition, attribute words, predicate, verb, noun word, the category of case.*

Проблема транспозиції належить до найбільш дискусійних у сучасному мовознавстві, що відображає різні підходи вчених до потрактування цього явища та різне термінологічне позначення. Одні дослідники (Ш. Баллі) розглядають його як конверсію або трансляцію (Л. Теньєр) як перехід у системі частин мови, інші – як трансформацію (В. Мігірін), субституцію (М. Лукін), інші – як деривацією (Є. Курилович), ще інші – як перехід однієї частини мови в іншу (А. Баудер).

У статті поставлено за мету з'ясувати різні типи переходів та суперечливі погляди вчених на трактування статусу транспозиції в сучасному мовознавстві.

Сучасні теорії транспозиції загалом базуються на досвіді й досягненнях лінгвістичних досліджень минулих часів. Основоположником теорії транспозиції вважають швейцарського мовознавця Ш. Баллі (учня і послідовника Ф. де Соссюра), який уперше звернув увагу на великі потенційні можливості переходів у сфері функціонування мовних одиниць, зазначивши: «Категорії становлять реальність, і якщо мова з такою легкістю переводить знаки з однієї категорії в іншу, то це робиться за допомогою сукупності спеціальних засобів транспозиції, які мова передає в розпорядження мовлення...» [2, с. 396]. Учений вважав, що транспозиція відіграє важливу роль, розширюючи номінативні можливості мови.

Питання транспозиції, задекларовані Ш. Баллі, отримали подальший розвиток у працях О. Єсперсена, М. Докуліла, Є. Куриловича, А. Сеше, Л. Теньєра, А. Фрея та ін. Так, основним завданням у дослідженні А. Сеше вважав встановлення логічних та психологічних умов, які регулюють перехід слів із однієї категорії в іншу, тобто в сучасному формулюванні відповідність субстантивним поняттям. Наприклад, *полярна зірка* – це зірка, що вказує на полюс. А. Сеше подає когнітивну трактовку категорії якості як категорійної класифікації «... саме через прикметник виражаються всі ці властивості, за допомогою яких одні поняття протиставлені іншим, упорядковуються у нашій свідомості та класифікуються», зазначивши, що «всьяке поняття якості може бути переведено в категорію процесу» [18, с. 98]. Якщо при ад'ективації процесів та відношень матеріалізація реальної дійсності відбувається завдяки класифікації понять, то й «при вербалізації

якостей та сама матеріалізація світу представлена прямо протилежним засобом – як драматична вистава» [18, с. 98]. А. Сеше прагнув встановити когнітивні основи транспозиції як потребу розуму у становленні зв'язків між ментальними категоріями відповідно до загального задуму дискурсивної діяльності. Наприклад, транспозиція якості в процес відповідає потребам розуму в динамічному представленні фактів об'єктивної дійсності, в експресивності та образності [18].

Відмінність концепції транспозиції А. Сеше від поглядів інших лінгвістів полягає в тому, що Ш. Баллі, Л. Теньєр та інші дослідники розглядали транспозицію як адаптацію семантики до функційного класу (це семасіологічна точка зору), тобто як перехід іменника до класу прикметників, а А. Сеше розглядав транспозицію в лінгвістичному плані як заміну однієї форми іншою, а саме: перехід прикметника в іменник. Це відповідало його когнітивній концепції – універсальному статусові категорії сутності.

А. Фрей надавав поняттю транспозиції ширшого значення, ніж Ш. Баллі та А. Сеше. Він розглядав транспозицію як засіб, який дозволяє зберегти незмінною зовнішню форму знака за певної зміни його функцій [22]. Він ставив це явище в залежність від загальної тенденції мови до економії засобів вираження, оскільки завдяки транспозиції одна форма може виконувати кілька функцій. Заслуга вченого в тому, що він приділяв особливу увагу ролі транспозиції синтаксичних та аналітичних структур, а також у встановленні зв'язку з невластивим вживанням мовних засобів. Сутність трансляції (у нашому термінологічному позначенні – транспозиції) учений вбачав у тому, що вона переводить повнозначні слова з однієї граматичної категорії в іншу, тобто перетворює один клас слів на інший [20, с. 378]. Л. Теньєр у дослідженні явищ трансляції, характеризує їхні види, розрізняючи трансляцію першого ступеня та трансляцію другого ступеня [20, с. 424]. Трансляція першого ступеня стосується переходу слів із однієї частини мови в іншу. Трансляція другого ступеня передбачає тільки синтаксичне використання одиниць різних класів слів у функції іменників, прикметників, прислівників. Беручи до уваги багатовимірність цього поняття, науковець у межах названих типів вирізняє різновиди трансляцій: каскадні та інвертовані, прості та багатократні, марковані та немарковані, категорійні та субкатегорійні, формальні, послаблені, семантичні тощо [20].

Є. Курилович для позначення транспозиції використовує термін «деривація», розглядаючи дериваційні процеси на лексичному та синтаксичному рівнях. Лексична деривація, на його думку, передбачає зміну лексичного значення похідного слова щодо твірного за незмінності їхньої первинної синтаксичної позиції. Синтаксична деривація (у розумінні синтаксичної транспозиції) зумовлює модифікацію категорійних одиниць вихідної частини мови і веде до зміни синтаксичної функції слова в межах того самого лексичного значення. Слово, яке функціонує з тим же лексичним значенням, але в новій синтаксичній позиції, є синтаксичним дериватом (у

нашому розумінні синтаксичним транспозитом) [10, с. 60–61]. На думку О. Кубрякової, транспозиція – це явище, що має стосунок до різних рівнів будови мови, і з огляду на це, розрізняє «транспозицію морфологічну, результатом якої (чи виявом якої) є повна зміна морфологічного оточення вихідної основи, і транспозицію синтаксичну, результатом якої є зміна синтаксичних функцій вихідної одиниці без повної зміни її морфологічного оточення» [9, с. 75].

Проблема транспозиції знайшла своє обґрунтування у працях українських лінгвістів: І. Вихованця, К. Городенської, А. Загнітка, Є. Карпіловської, Н. Клименко, В. Ожогана М. Плющ та ін. Часткові питання цієї проблеми відображені в працях Л. Бондаренко, В. Бугакова, В. Ващенко, Д. Гринчишина, Й. Дзєндзелівського, Т. Довгої, Л. Мацько та ін.

На матеріалі російської мови транспозиційні процеси розглядали В. Бабайцева, В. Гак, О. Кім, М. Лукін, В. Мігірін, М. Панов, І. Сидоренко, Г. Ярова та ін. Їхні концепції різняться термінологією, акцентуванням на передумовах та особливостях механізмів перехідних явищ.

У сучасній лінгвістиці під поняттям «транспозиція» (середньолат. *transpositio* – переставлення, від лат. *transponere* – переставляти) розуміють використання однієї форми у функції іншої. Термін «транспозиція» тлумачать у широкому та вузькому значенні. У широкому розумінні – це будь-яке переносне вживання мовної форми, як наприклад транспозиція грамам дієслівного часу (уживання теперішнього часу замість минулого або майбутнього), чи способу – (наказового способу в значенні умовного), чи уживання комунікативних типів речення (наприклад, використання розповідного речення в ролі спонукального) і под. Цей термін поширюється також на позначення метафоричного та іншого перенесення значень слів. Прийнято вирізняти три елементи в транспозиції: вихідну форму (транспоноване), засіб транспозиції (транспозитор) і результат (транспозит). У вузькому значенні транспозиція, або функційна транспозиція, розуміється як перехід слова з однієї частини мови до іншої або його використання у функції іншої частини мови. Традиційно розрізняють два ступені цієї транспозиції: 1) неповну, або синтаксичну, за якої змінюється тільки синтаксична позиція вихідної одиниці без зміни її морфологічної належності до відповідної частини мови; 2) повну, або морфологічну, за якої утворюється слово, належне до іншої частини мови. Залежно від частини мови, до якої переходить слово, виділяють субстантивацію, ад'єктивацію, вербалізацію, адвербіалізацію, прономіналізацію тощо [21, с. 692].

В україністиці транспозицію трактують як перехід слів з однієї частини мови до іншої, який під впливом функціональних потреб може набувати синтаксичного, морфологічного і семантичного вираження [17; 5]. Синтаксична транспозиція зумовлює утворення функціонально співвідносних синтаксичних одиниць, яка регламентує синтаксичне структурування тих чи тих значень. Вона засвідчує переміщення слова в нетипову для нього

формально-синтаксичну позицію і є початковим ступенем переходу в системі частин мови. Морфологічна транспозиція реалізує морфологічне закріплення формально-синтаксичної функції в реченні. Семантичний ступінь переходу сигналізує про набуття транспозитом іншого порівняно з вихідною лексичною семантикою слова і є завершальним у частиномовному переході. Відповідно до шестикомпонентної системи повнозначних частин мови, які вирізняємо з урахуванням семантичних, морфологічних і синтаксичних ознак, можливі такі ступені переходу в системі частин мови: 1) синтаксична, морфологічна і семантична субстантивізація; 2) синтаксична, морфологічна і семантична вербалізація; 3) синтаксична, морфологічна і семантична ад'єктивізація; 4) синтаксична і морфологічна адвербіалізація тощо. Зазначаємо, що на відміну від інших міжчастиномовних переходів, транспозиція частин мови у прислівник являє собою двоступеневий процес, що реалізується лише на синтаксичному та морфологічному мовних рівнях. Займенник в основному виявляє семантичну прономіналізацію. Частини мови наділені неоднаковими транспозиційними можливостями. Типовим віддзеркаленням транспозиційних міжчастиномовних відношень є відприкметникова вербалізація, що ґрунтується на словотворенні.

Аналізуючи явища перехідності в синхронному аспекті, істотними з погляду усвідомлення обсягу класів слів у системі частин мови вважаємо такі факти, що виявляють нову категорійну ознаку, яка відображає їхнє вторинне граматичне чи лексико-граматичне значення, на відмінну від вихідного граматичного або лексико-граматичного.

За традицією розмежовують два види транспозиції: неповну (синтаксичну) і повну (морфологічну) [4]. Заслужують на увагу теоретичні положення про транспозицію І. Вихованця, який, крім зазначених ступенів частиномовної транспозиції, вирізняє семантичний ступінь, що виступає завершальним у системі транспозиційних процесів [4].

Синтаксичний різновид транспозиції перебуває у безпосередньому зв'язку з морфологічними відмінками іменника. Відіграючи важливу роль у семантико-синтаксичному та формально-синтаксичному ранжуванні відмінкових граем, вона зумовлює всю сукупність первинних і вторинних функцій мовних одиниць, їхній вияв на морфологічному і синтаксичному рівнях. Кожен відмінок української мови потенційно спроможний брати участь у двох різновидах транспозиції – міжграмемній (внутрішній) та частиномовній (зовнішній). Суть першого полягає в тому, що відмінкові грами можуть перебувати в семантико-синтаксичній, формально-синтаксичній та комунікативній сферах інших відмінків. Репрезентами другого різновиду виступають відмінкові форми як компоненти, що відбивають процес переміщення слів із семантикою предметності в ад'єктивну, адвербіальну й вербальну площину, конкуруючи зі спеціалізованими формальними репрезентами цих позицій – відповідно прикметниками, прислівниками та дієсловами [5].

Перехідність слів з однієї частини мови в іншу без змін у зовнішньому оформленні слова, тобто як морфологічно-синтаксичний спосіб словотвору

вперше в українському мовознавстві описано М. Плющ у кандидатській дисертації «Способи словотворення в сучасній українській літературній мові» та в її публікаціях [16]. Унаслідок такого способу словотворення похідні відприкметникові іменники функціонують зі зміненим значенням в інших синтаксичних позиціях – прикметникових (*день рік годує*).

Разом із перехідністю в іншу частину мови змінюється і семантика слова, і граматичні значення.

Як зазначає Є. Курилович, Ш. Балі та інші дослідники синтаксична деривація полягає у зміні функції слова тієї самої частини мови на додаткову вторинну, на відміну від словотвірного процесу дієслів від інших частин мови засобами афіксації (від іменних частин мови, прислівників, службових слів *такати, чикати, вигуків (ойкати, ойойокати, кумкати, бекати, кудкудакати, квоктати, ікати, хропіти, булькати* та ін.), у яких твірна основа (мотивована) переводиться до інших частин мови за допомогою афіксів, властивих тій частині мови, до якої вона переводиться. У похідному дієслові (*verbum finitum*) змінюються граматичні форми, властиві цьому класу слів і граматичні значення, а синтаксично виражаючи динамічну ознаку, воно здатне виконувати роль предиката (присудка).

Підтримуємо думку А. Загнітка про те, що граматичні категорії є або синтагматично визначальними для частини мови (центральною) або синтагматично підпорядкованими [8, с. 63]. Наприклад, в іменнику – рід, число, відмінок є синтагматично визначальними, а однойменні категорії в інших іменах є синтагматично підпорядкованими.

Ця синтагматична підпорядкованість прикметників, числівників, прикметникових займенників (як і числівникових) зумовлена функційно: вони виражають ознаку предмета й формально узгоджують свою форму як атрибутивний член речення у роді, числі і відмінку або в роді і числі, а відмінкова форма кількісного числівника починаючи від *п'яти*, є керованою (родовий множини). Пор. морфологічні категорії іменника, що онтологічно відображають семантику поняттєвих категорій істота/неістота та стать істоти: на відміну від назв речей, перші дозволяють розкласифікувати на чоловічий і жіночий рід за статтю та додатково за формальним показником – флексією (крім незмінюваних та тих, що мають форму тільки множини).

Формальні показники передають також значення роду предмета неживої природи (в тому числі і рослинного світу), які осмислені людиною в поняттєвих категоріях конкретності – абстрактності, речовинності, одиничності, парності, збірності.

Нарешті, лексично і граматично маркованими в українській мові є також іменники – назви істот за ознакою «*малий – дорослий*», де лівий компонент цієї опозиції формально представлений середнім родом: *маля, дитя, немовля, ведмежа, теля, ягня, курча, вовчєня, качєня*. Можлива також форма подвійного роду: хлоп'я і дівча: *Дівча проворнєнке і Дівча проворна; Хлоп'я біляве і Хлоп'я завзятий, нівроку*. Синтаксичний засіб вираження роду (за зв'язком з іншим словом) властивий розмовному мовленню.

Інші іменні слова, синтаксично пов'язані з іменниками різних лексико-семантичних розрядів прикметникових, числівникових і займенникових означень) повторюють своєю морфологічною формою граматичні значення роду, числа і відмінка іменника, тобто і є синтагматично підпорядковані йому.

Стосовно категорії відмінка слушною вважаємо думку І. Кучеренка про те, що «відношення – це реальність взаємозв'язку одного предмета чи явища з іншим. Тому, говорячи про будь-яке відношення, ми визнаємо існування двох або кількох взаємопов'язаних предметів і явищ; у мові це розглядається не в одному слові, а у взаємопов'язаних між собою в реченні словах» [11, с. 129].

Саме у взаємопов'язаних з іменником інших іменних словах їхня відмінкова форма підпорядкована формі іменника за способом зв'язку узгодження або керування (де кількісний числівник *п'ять*, *шість* і далі керує формою родового відмінка у ролі підмета чи складена форма знахідного – у ролі аналітичного додатка), а в інших відмінках – означення: *П'ять днів збігли швидко. Степан надіслав п'ять листів. Учитель дав завдання п'ятьом. Я задовольнився п'ятьма учнівськими зошитами. У п'ятьох студентів були всі підручники.*

Категорія числа іменника, що виражає кількісний вияв позначуваного іменником, також містить граматичну сему «*один – більше як один*», представлена флексією прикметника, числівника (кількісного і порядкового) та іменниковим займенником.

За визначенням Н. Арутюнової, в організації речення треба розрізнити три типи відношень: 1) між значенням слова і його синтаксичною функцією; 2) між значенням дієслова і значенням актантів; 3) між значенням предиката і значенням суб'єкта, якого він характеризує [1].

Перший тип відношень властивий іменнику й іменним словам, що відрізняє їх від дієслова, якому властиві дієслівні категорії виду, стану, перехідності – неперехідності, способу, часу та споріднені з іменниковими категоріями як підпорядкованими йому категоріями числа, роду, особи [17].

Відношення між значенням дієслова і значенням актантів відображає ієрархічну будову речення, яка має вигляд не ланцюжка, а складної будови, що постає внаслідок поступового приєднання залежних слів, словоформ і бінарних груп, які розташовуються відповідно до функції ближче або далі від центру, або зовсім на периферії синтаксичної зони [17, с. 46].

На формальному рівні двоскладне речення може мати структурну схему: П (підмет), Пр. (присудок), Д (додаток), Обс. (обставина): $N_1V_f + N_4 + N_3 + N_6$ (де?), або ще з N_2 (звідки?), або до N_2 (куди?), або N_5 (як? кудю?). М. Плющ ілюструє семивалентне дієслово руху конструкцією (*Син привіз на село матері з лісу машиною дрова об'їзною дорогою*) [15, с. 110]

Еволюція мовної свідомості людей визвала когнітивні процеси, які стали, очевидно, причиною того, що класи слів, від самого початку покликані характеризувати, визначати предмети, субстанції, втратили

монополію на ознаку. Мова отримала можливість виражати ознаку за допомогою класу предметних імен, отриманих у результаті дериваційної транспозиції дієслів та прикметників. Перехід однієї частини мови в іншу відбувається здійснюється на трьох рівнях:

1. На морфологічному – творення віддієслівних та відад'єктивних імен: *заспівати – заспів, безпечний – безпечність*;
2. На лексичному – частиномовна омонімія: *гостьова кімната – гостьова*;
3. На пропозитивному – різні трансформи: *вони дружать – вони друзі, вони в дружбі*.

Однак перелік транспозитивних засобів, які поповнили арсенал вираження ознаки в мові, неповний, якщо не врахувати ще один засіб передавання атрибутивного відношення: неузгодженим означенням.

В основу цього функціонального засобу актуалізації ознаки покладено синтаксичну транспозицію. Цей спосіб вираження якостей, сторін, відношень субстанції займає особливе місце в системі засобів вираження ознаки. Якщо вищеназвані похідні імена генетично входять до класу ознакових слів, то неузгоджені означення більшою мірою репрезентовані предметними іменами у їхній вторинній, похідній функції. Тому, з одного боку, вони зникаються з відсубстантивними прикметниками (пор. атрибутивні кореляти: *м'ясний суп – суп з м'ясом, цегляний будинок – будинок з цегли*) на основі спільності первинного категорійного значення предметності, з іншого – із лексичними транспозитами (*покоївка, чергові*) за способом вираження вторинного категорійного значення без використання словотворчих афіксів. Однак і від перших, і від других неузгоджені означення відрізняє їхня віднесеність до актуального синтаксису: змінивши функцію й, відповідно, дистрибутивні характеристики, предметне ім'я (компаратив, інфінітив та ін.) не стає фактом мови як знакової системи, її новим лексичним елементом, а функціонує одиницями мови, займаючи позицію первино прикметникову (прикметникового означення).

Отже, в процесі еволюції формується гнучка система мовних знаків, яка забезпечує адекватну реалізацію функцій мови, в тому числі двох найважливіших – комунікативної та когнітивної. Серед усіх засобів еволюційного розвитку мови найбільш продуктивною, мабуть, слід вважати *функціональну транспозицію*. Вона охоплює всі лексико-граматичні класи мови, включаючи службові, але найбільш активно вона проявляється на рівні відношень найбільших підкласів семіологічних – предметних та ознакових слів.

Зв'язок найважливіших категорій мови ми розуміємо як взаємодію двох полів: поля предметності, з одного боку, і поля ознаковості з іншого. Категорія ознаки двоєдина, тому що семантичний предикат має дві форми репрезентації: предикативну та атрибутивну, як поліцентричну структуру цього поля. Причому атрибутивний центр похідний, вторинний по відношенню до предикативного центру. Це означає, що словосполучення з атрибутивним відношенням як прототип є або експліцитні (у підтексті),

або імпліцитні (на глибинному рівні) структури з предикативним типом відношень. Останні більш поширені внаслідок дії в мові тенденції до усунення надлишкової інформації. Зокрема спостерігається явище структурної компресії [7, с. 367].

Пор. *зелена галявина* ← *галявина зелена*; *спляча людина* ← *людина, яка спить*; *металева ручка* ← *ручка, зроблена з металу*; *дитина з зеленими очима* ← *у цієї дитини зелені очі*.

У працях вчених спостерігається намагання виділити прямі або непрямі підтвердження наявності прихованої предикативності в атрибутивних структурах. Так, О. Вольф зазначає, що обсяг денотативної (саме семантичної) структури (яку вона виділяє поряд із кваліфікативною (оцінною), що включає в себе субстантивне словосполучення з прикметником, відповідає більше ніж одній пропозиції, «оскільки вже сама група «прикметник – іменник» може розглядатися як ціла пропозиція» [6, с. 20].

Ю. Степанов, перераховуючи основні типи синтаксичної трансформації, виділяє, поряд з номіналізацією, ад'ективацією, менш поширену вербалізацію – явище, зворотне ад'ективації за типом бахувріхи: *сребролукий Аполлон* → *Аполлон – сребролукий* → *У Аполлона лук, которий серебряный* → *У Аполлона лук, и этот лук – серебряный* [19, с. 196].

Трансформація цього виду, незалежно від того, чи розглядати її як явище, обумовлене впливом моделі породження мовленнєвого висловлювання, чи, навпаки, моделі сприймання мови й адекватного йому, є яскравим свідченням опосередкованості атрибутивних відношень відношеннями предикативними.

Таке заповнення позицій актантів ілюструє конструкція двоскладного простого речення, в якому усі словоформи виконують свої первинні функції, закріплені морфологічною валентністю парадигматичних форм іменника. У вторинних функціях словоформи різних частин мови зазнають транспозиційних змін, які відображають відношення різних типів, особливо відношення третього типу (за Н. Арутюною) – між значенням предиката і значенням суб'єкта.

Отже, перехідні явища, або транспозицію, треба кваліфікувати як і з погляду зміни первинної функції слова на вторинну, так і в аспекті – семантичних змін унаслідок творення слів в основу іншої частини мови, та функціонального використання в синтаксичній позиції іменних слів і прислівників у позиції предиката, відмінкових форм іменника у ролі означення та інших замін парадигматичних форм на формально-синтаксичному рівні речення, зумовлених комунікативно-прагматичною настановою адресата в процесі мовлення.

Література

1. Арутюнова Н. Предложение и его смысл : Логико-семантические проблемы / Н. Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1973. – № 1. – С. 117–124.

2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Балли Ш. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
3. Баудер А. Явления переходности в грамматическом строе современного русского языка и смежные явления / А. Баудер // Явления переходности в грамматическом строе современного русского языка : межвуз. сб. науч. трудов. – М. : Московский гос. пед. ин-т им. В.И. Ленина, 1988. – С. 13–19.
4. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : академ. граматики української мови / [І. Вихованець, К. Городенська] ; за ред. І. Вихованця.– К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004.– 400 с.
5. Вихованець І. Різновиди транспозиції / І. Вихованець // Актуальні проблеми граматики : зб. наук. пр. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 1997. – С. 57–60.
6. Вольф Е. Грамматика и семантика прилагательного / Вольф Е. – М. : Наука, 1983. – 200 с.
7. Гак В. Высказывание и ситуация / В. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1983. – 367 с.
8. Загнітко А. Український синтаксис : навчально-практичний комплекс : у 2 ч. / Загнітко А., Вінтонів М., Сегін Л. – Донецьк – Слов'янськ : Дон НУ, 2011. – 652 с.
9. Кубрякова Е. Деривация, транспозиция, конверсия / Е. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1974. – № 5. – С. 64–76.
10. Курилович Е. Очерки по лингвистике / Курилович Е. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
11. Кучеренко І. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія / Кучеренко І. – К. : Київський університет, 1961. – 172 с.
12. Лингвистический энциклопедический словарь : 1366 сл. / [ред. кол. Н. Арутюнова и др. ; гл. ред В. Ярцева]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
13. Лукин М. Критерии перехода частей речи в современном русском языке / М. Лукин // Научн. доклады высш. школы. Филологические науки. – 1986. – № 3. – С. 49–56.
14. Мигирин В. Очерки по теории процессов переходности в русском языке / Мигирин В. – Бельцы : Изд-во Бельцкого гос. пед. ин-та, 1971. – 199 с.
15. Плющ М. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми : [навчальний посібник] / М. Плющ, О. Грипас. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 264 с.
16. Плющ М. Перехід слів з одного лексико-граматичного розряду в інший як один із типів морфологічно-синтаксичного способу словотвору / М. Плющ // Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні. Вибрані праці. – К. : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 262–279.

17. Плющ М. Категорія відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення / Плющ М. – К. : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М.П. Драгоманова, 2016. – 252 с.
18. Сеше А. Очерк логической структуры предложения / Сеше А. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 222с.
19. Степанов Ю. Имена. Предикаты. Предложения / Степанов Ю. – М. : Наука, 1981. – 276 с.
20. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Теньер Л. – М. : Прогресс, 1988.– 654 с.
21. Українська мова : Енциклопедія : [1935 статей] / [редкол. : В. Русанівський, О. Тараненко (співголови), М. Зяблюк та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
22. Фрей А. Грамматика ошибок / Фрей А. – М. : КомКнига, 2006. – 304 с.
23. Чейф У. Значение и структура языка / Чейф У. – М. : Прогресс, 1975. – 432 с.

References

1. Arutyunova N. Predlozheniye i ego smysl : Logiko-semanticheskiye problemy / N. Arutyunova // Voprosy yazykozvaniya. – 1973. – № 1. – S. 117–124.
2. Balli Sh. Obshchaya lingvistika i voprosy frantsuzskogo yazyka / Balli Sh. – М. : Izd-vo inostr. lit., 1955. – 416 s.
3. Bauder A. Yavleniya perekhodnosti v grammaticheskom stroye sovremennogo russkogo yazyka i smezhnyye yavleniya / A. Bauder // Yavleniya perekhodnosti v grammaticheskom stroye sovremennogo russkogo yazyka : mezhvuz. sb. nauch. trudov. – М. : Moskovskiy gos. ped. in-t im. V.I. Lenina, 1988. – S. 13–19.
4. Vykhoanets I. Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy : akadem. hramatyka ukrainskoi movy / [I. Vykhoanets, K. Horodenska] ; za red. I. Vykhoantsia. – К. : Univ. vyd-vo «Pulsary», 2004. – 400 s.
5. Vykhoanets I. Riznovydy transpozitsii / I. Vykhoanets // Aktualni problemy hramatyky : zb. nauk. pr. – Kirovohrad : KDPU im. V. Vynnychenka, 1997. – S. 57–60.
6. Volf E. Grammatika i semantika prilagatel'nogo / Volf E. – М. : Nauka, 1983. – 200 s.
7. Gak V. Vyskazyvaniye i situatsiya / V. Gak // Problemy strukturnoy lingvistiki. – М. : Nauka, 1983. – 367 s.
8. Zahnitko A. Ukrainskyi syntaksys : navchalno-praktychnyi kompleks : u 2 ch. / Zahnitko A., Vintoniv M., Sehin L. – Donetsk – Sloviansk : Don NU, 2011. – 652 s.
9. Kubryakova E. Derivatsiya. transpozitsiya. konversiya / E. Kubryakova // Voprosy yazykozvaniya. – 1974. – № 5. – S. 64–76.
10. Kurilovich E. Ocherki po lingvistike / Kurilovich E. – М. : Izd-vo inostr. lit., 1962. – 456 s.

11. Kucherenko I. Teoretichni pitannya gramatiki ukraïnskoï movi. Morfologiya / Kucherenko I. – K. : Kyivskiy universitet, 1961. – 172 s.
12. Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar : 1366 sl. / [red. kol. N. Arutyunova i dr. ; gl. red V. Yartseva]. – M. : Sov. Entsiklopediya, 1990. – 685 s.
13. Lukin M. Kriterii perekhoda chastey rechi v sovremennom ruskom yazyke / M. Lukin // Nauchn. doklady vyssh. shkoly. Filologicheskiye nauki. – 1986. – № 3. – S. 49–56.
14. Migirin V. Ocherki po teorii protsesov perekhodnosti v ruskom yazyke / Migirin V. – Beltsy : Izd-vo Beltskogo gos. ped. in-ta, 1971. – 199 s.
15. Plyushch M. Sistemna organizatsiya gramatichnoï budovi ukraïnskoï movi. Tablitsi. Skhemi : [navchalniy posibnik] / M. Plyushch, O. Gripas. – K. : Vidavnichiy Dim «Slovo», 2015. – 264 s.
16. Plyushch M. Perekhid sliv z odnogo leksiko-gramatichnogo rozryadu v inshiy yak odin iz tipiv morfologichno-sintaksichnogo sposobu slovtvoru / M. Plyushch // Slovoforma v semantichno elementarnomu ta uskladnenomu rechenni. Vibrani pratsi. – K. : Vid-vo Natsionalnogo pedagogichnogo un-tu imeni M.P. Dragomanova, 2011. – S. 262–279.
17. Plyushch M. Kategoriya vidminka v semantiko-sintaksichniy strukturі rechennya / Plyushch M. – K. : Vid-vo Natsionalnogo pedagogichnogo un-tu imeni M.P. Dragomanova, 2016. – 252 s.
18. Seshe A. Ocherk logicheskoy struktury predlozheniya / Seshe A. – M. : Editorial URSS, 2003. – 222 s.
19. Stepanov Yu. Imena. Predikaty. Predlozheniya / Stepanov Yu. – M. : Nauka, 1981. – 276 s.
20. Tenyer L. Osnovy strukturnogo sintaksisa / Tenyer L. – M. : Progress, 1988.– 654 s.
21. Ukrainska mova : Entsiklopediya : [1935 statey] / [redkol. : V. Rusanivskiy. O. Taranenko (spivgolovi), M. Zyablyuk ta in.]. – K. : Ukrainska entsiklopediya. 2004. – 824 s.
22. Frey A. Grammatika oshibok / Frey A. – M. : KomKniga, 2006. – 304 s.
23. Cheyf U. Znachenije i struktura yazyka / Cheyf U. – M. : Progress, 1975. – 432 s.

*Статтю рекомендовано до друку
доктором філологічних наук, професором,
завідувачем кафедри української літератури
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
ім. акад. С. Дем'янчука
Назарцем Віталієм Миколайовичем*

Стаття надійшла до редакції 19 травня 2016 року